

MAGDALENA ZAPOTOCZNA

Uniwersytet Zielonogórski
ORCID – 0000-0001-7109-9464

ZDALNE UMIEDZYNARODOWIENIE? MOBILNOŚĆ EDUKACYJNA STUDENTÓW W OBLICZU ZMIAN

Streszczenie: Wprowadzenie: Umiedzynarodowienie jest jednym z kluczowych wskaźników rozwoju szkolnictwa wyższego, a zarazem obszarem funkcjonowania uczelni, który w wyniku globalnego kryzysu zdrowotnego doświadcza znaczących ograniczeń. Wraz z eskalacją rozprzestrzeniania się wirusa uczelnie na całym świecie stają w obliczu bezprecedensowych wyzwań związanych z koniecznością znalezienia nowej formuły dla internacjonalizacji w przestrzeni wirtualnej. Spadek zainteresowania mobilnością międzynarodową jako kluczową formą internacjonalizacji oraz przyspieszona, nagła transformacja cyfrowa szkolnictwa wyższego wymuszają rewizję strategii uczelni. **Cel badań:** W tekście zaprezentowano zestawienie najnowszych danych z europejskich wyników badań poświęconych wpływowi COVID-19 na strategię umiedzynarodowienia, ze szczególnym wskazaniem na międzynarodową mobilność studentów. Celem artykułu jest naszkicowanie bezpośrednich konsekwencji pandemii dla międzynarodowej mobilności studentów oraz sposobów dostosowania się środowiska akademickiego do tych zmian. **Stan wiedzy:** Na podstawie analizowanych raportów można wskazać wysoce prawdopodobne kierunki zmian krótko- i długoterminowych strategii umiedzynarodowienia uczelni wyższych, w szczególności aspektów dotyczących projektów mobilności edukacyjnych studentów. Badane źródła zawierają prognozy i rekomendacje ukierunkowane na poszukiwanie efektywnych rozwiązań, by zniwelować skutki kryzysu i przystosować się do funkcjonowania w nowych warunkach. **Podsumowanie:** Stworzenie interaktywnej przestrzeni edukacyjnej nie rekompensuje potencjalnym uczestnikom wymian międzynarodowych dzielenia się doświadczeniami i rozwoju specyficznych kompetencji. Wprowadzone restrykcje silnie oddziałują na globalny obraz szkolnictwa wyższego. Doświadczenia te mogą osłabić lub paradoksalnie wzmocnić międzynarodową aktywność uczelni i ukazać nowe perspektywy budowania potencjału uczelni w przestrzeni międzynarodowej.

Słowa kluczowe: umiedzynarodowienie, mobilność edukacyjna studentów, szkolnictwo wyższe, globalny kryzys zdrowotny, pandemia COVID-19

WPROWADZENIE

Poziom internacjonalizacji uczelni, czyli umiędzynarodowienie procesu dydaktycznego i działalności naukowo-badawczej, stanowi jeden z kluczowych wskaźników rozwoju szkolnictwa wyższego. Najwyraźniej obserwowalnym wyznacznikiem stopnia umiędzynarodowienia uczelni jest mobilność studentów i kadry akademickiej. Umacnianie pozycji poprzez poprawę jakości kształcenia i badań w kontekście wymiany międzynarodowej i międzykulturowej uczestników społeczności akademickiej przyczynia się do wzrostu konkurencyjności, atrakcyjności i prestiżu jednostki na arenie międzynarodowej.

Mając na uwadze potencjał dydaktyczny i naukowo-badawczy projektów mobilności, uczelnie ukierunkowują swoje wysiłki na promocję współpracy międzynarodowej służącej konsolidacji europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego. Proces zapoczątkowany podpisaniem Deklaracji Bolońskiej 19 czerwca 1999 roku doprowadził do modernizacji i ujednolicenia systemów szkolnictwa wyższego w krajach Europy (The Bologna Declaration of 19 June 1999). Przyjęto, że dla poprawy innowacyjności kształcenia i konkurencyjności Unii Europejskiej kluczowe znaczenie ma zapewnienie możliwości odbywania studiów, praktyk i staży zagranicznych przez studentów oraz nawiązywanie międzynarodowych kooperacji przez pracowników akademickich. W rezultacie uczelnie wyższe starały się sprostać wyzwaniu utrzymania wysokiego poziomu mobilności środowiska akademickiego oraz wdrażania strategii w zakresie programów i form umiędzynarodowienia.

W 2020 roku mechanizmy funkcjonowania uczelni w przestrzeni międzynarodowej wypracowane przez ostatnie dwie dekady musiały zostać poddane natychmiastowej redefinicji, a dotychczasowe doświadczenia w realizacji projektów o charakterze międzynarodowym zweryfikowane. Globalny kryzys zdrowotny spowodowany wybuchem pandemii wirusa SARS-CoV-2 doprowadził do bezprecedensowych wyzwań. Poszczególne kraje koncentrowały swoje wysiłki na interwencji medycznej i przepisach mających na celu powstrzymanie rozprzestrzeniania się wirusa. W marcu 2020 roku w 185 krajach zamknięto szkoły i uniwersytety, co według szacunków UNESCO (2020) dotknęło 1,54 miliarda uczniów i studentów, czyli ponad 89% całkowitej populacji na świecie. Wprowadzone restrykcje silnie wpłynęły na globalny krajobraz edukacji i szkolnictwa wyższego. Głównym wyzwaniem, przed jakim stanęły szkoły i uczelnie wyższe, było zagwarantowanie ciągłości zajęć. Nauczanie stało się zdigitalizowane niemalże z dnia na dzień, dzięki uruchomieniu platform edukacyjnych z wykorzystaniem technologii informacyjnych i sieciowych.

Spadek zainteresowania mobilnością oraz powściągliwość w przemieszczaniu się były naturalnymi konsekwencjami wprowadzonych obostrzeń oraz obaw o zdrowie

i poczucie własnego bezpieczeństwa. Internacjonalizacja stała się jednym z tych obszarów funkcjonowania uczelni, na który sytuacja epidemiologiczna na świecie wywarła długotrwały wpływ i wywołała potrzebę fundamentalnej transformacji. Niewątpliwie doświadczenie będące udziałem wszystkich uczelni na świecie diametralnie odmieni globalny obraz szkolnictwa wyższego. Z jednej strony zmiany wywołane kryzysem zdrowotnym uwiadaczniają ograniczenia rozwoju przyjętych strategii umiędzynarodowienia oraz wskazują obszary wymagające ponownego namysłu i udoskonalień. Paradoksalnie jednak doświadczenia te mogą wzmocnić międzynarodową aktywność uczelni i ukazać nowe perspektywy rozwoju szkolnictwa wyższego w aspekcie internacjonalizacji.

Celem artykułu jest przeanalizowanie aktualnej sytuacji i działań ukierunkowanych na umiędzynarodowienie uczelni wyższych w Europie. Porządek analizy wyznaczają trzy części tekstu. Za punkt wyjściowy podjętych rozważań przyjęto przedstawienie kontekstu historycznego mobilności studentów w Europie. W głównej części artykułu szczególną uwagę poświęcono skutkom pandemii COVID-19 w kontekście przyszłości projektów mobilności edukacyjnej studentów oraz sposobów dostosowania się środowiska akademickiego do nowej rzeczywistości. Podsumowanie zawiera prognozy i rekomendacje opracowane na podstawie analizowanych źródeł, tj. raportów, sprawozdań i danych statystycznych opublikowanych w 2020 roku, poświęconych szeroko rozumianej polityce umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego w Europie.

HISTORYCZNY KONTEKST MIĘDZYNARODOWEJ MOBILNOŚCI STUDENTÓW¹

Przez określenie międzynarodowej mobilności edukacyjnej studentów rozumie się podjęcie studiów wyższych lub innych działań związanych z nauką, takich jak praktyka, staż, kurs w kraju innym niż kraj wcześniejszego stałego zamieszkania bądź dotychczasowej edukacji w terminie określonym w programie studiów lub do czasu uzyskania pełnego tytułu (por. Richters, Teichler, 2006, s. 78, 83). Definicja ta wpisuje się w strategię umiędzynarodowienia przyjętą na szczeblu ponadnarodowym przez Radę Europy, UNESCO, OECD i Komisję Europejską, której celem jest podniesienie jakości i spójności programów kształcenia oraz wzmocnienie wielokulturowego wymiaru szkolnictwa wyższego w Europie. Przyjmuje się, że formalne ramy współpracy uczelni wyższych ustanowiono decyzją Rady Wspólnoty

¹ Fragmenty niniejszego podrozdziału pochodzą z artykułu: Zapotoczna, M. (2020). Mobilność edukacyjna jako determinanta rozwoju osobistego i zawodowego studentów. *Studia z Teorii Wychowania*, tom XI, nr 4 (33).

Europejskiej w 1987 roku, powołując program Erasmus. Ważnym krokiem w kierunku upowszechnienia projektów mobilności w Europie było przyjęcie Deklaracji Bolońskiej w 1999 roku. Mobilność studentów uznano za kluczowy priorytet wspólnej polityki krajów Unii Europejskiej w dziedzinie szkolnictwa wyższego.

Zdaniem Britty Baron (1993, s. 50–54) działania zorientowane na promocję projektów mobilności studentów w Europie podejmowano o wiele wcześniej, już w latach 50. XX wieku. Okres przypadający na lata 1950–1970 jest określany jako *benevolent laissez-faire* (życzliwy leseferyzm) z powodu prowadzenia polityki otwartych drzwi dla studentów zagranicznych, którzy pochodzili głównie z kolonii francuskich i brytyjskich. Promowanie mobilności edukacyjnej stanowiło ważny element polityki zagranicznej Francji i Wielkiej Brytanii, wynikający z chęci utrzymania wpływów politycznych na skolonizowanych terenach, zacieśnienia stosunków międzynarodowych oraz pozyskania przyszłych elit wśród absolwentów. Obraz ten uległ przeobrażeniu w kolejnych dwóch dekadach. W latach 1970–1990 nastąpiła zmiana podejścia do mobilności studentów – z działań zorientowanych na pozyskanie studentów zagranicznych do promowania studiów za granicą. Początek lat 90. to czas upowszechniania idei mobilności edukacyjnej studentów, po 1992 roku rozszerzonej również o mobilność akademicką adresowaną do pracowników uczelni. W krajach Wspólnoty Europejskiej, a następnie Unii Europejskiej mobilność stała się istotą, a zarazem celem procesu unifikacji szkolnictwa wyższego.

W historii projektów wymiany studenckiej ostatnich dwóch dekad (1999–2019) można wskazać na istnienie tzw. fali międzynarodowej mobilności studenckiej (*waves of international student mobility*), uwarunkowanych wydarzeniami o charakterze globalnym. Pierwszy etap przypadający na lata 1999–2006 był zdeterminowany rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych początku lat 90. XX wieku i zapotrzebowaniem na wysoko wykwalifikowanych pracowników w dziedzinie nauk ścisłych i technologii. Istotnym elementem budowania własnej doskonałości badawczej i prestiżu uczelni wyższych było przyciągnięcie i zatrzymanie utalentowanych studentów z zagranicy. Początkowo ze względu na bazę badawczą i możliwości finansowania krajem docelowym wielu studentów były Stany Zjednoczone. Jednakże ataki terrorystyczne z 11 września 2001 roku oraz zaostrzone wymagania wizowe spowodowały spadek atrakcyjności USA dla potencjalnych stypendystów. W tym samym czasie proces boloński i konstituowanie się Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego spowodowały dynamiczny wzrost liczby studentów zagranicznych w krajach europejskich.

Tłem wydarzeń dla drugiej fali mobilności (2007–2013) był światowy kryzys gospodarczy, którego szczyt przypadł na lata 2008–2009. Jednym ze skutków recesji były redukcje budżetu w szkolnictwie wyższym. Paradoksalnie zainteresowanie

uczelni rekrutacją studentów zagranicznych wzrosło, przede wszystkim ze względu na znacznie wyższe dochody związane z przyjęciem studentów zagranicznych w uczelni w porównaniu ze środkami przeznaczanymi na studentów krajowych. Znamienny dla drugiej fali mobilności był wzrost gotowości instytucji szkolnictwa wyższego do przyjmowania znacznie większej liczby studentów zagranicznych przy jednoczesnym braku wsparcia finansowego i ograniczonych zasobach instytucjonalnych. Proces rekrutacji z wysoce selektywnego w pierwszej fazie mobilności (preferowanie w procesie rekrutacyjnym utalentowanych studentów z zagranicy) zmienił się w bardziej masowy w czasie drugiej fali (rekrutacja otwarta dla wszystkich studentów zagranicznych).

Trzecia fala mobilności (2014–2019) była uwarunkowana ważnymi wydarzeniami o charakterze globalnym, jak kryzys migracyjny w Europie (2015), amerykańskie wybory prezydenckie (2016), decyzja Wielkiej Brytanii o opuszczeniu struktur Unii Europejskiej (2017) oraz spowolnienie gospodarcze chińskiej gospodarki (2018). Wydarzenia te miały negatywny wpływ na politykę imigracyjną i nastroje społeczne dotyczące kwestii bezpieczeństwa w poszczególnych krajach wspólnoty. Czynniki demograficzne, takie jak starzenie się populacji Europy, i gospodarcze związane z podniesieniem konkurencyjności krajów europejskich, spowodowały zmianę polityki, gdyż to w studentach zagranicznych dostrzeżono potencjalną grupę pracowników przyszłości. W centrum zainteresowań władz oświatowych znalazło się podniesienie innowacyjności programów i warunków kształcenia na uczelniach wyższych, nawiązywanie nowych partnerstw strategicznych oraz rozwój e-learningu. Dla trzeciej fali mobilności charakterystyczna była rywalizacja między krajami docelowymi spowodowana chęcią przyciągnięcia jak największej liczby studentów z zagranicy oraz sprostania ich oczekiwaniom dotyczącym możliwości rozwoju kariery i szans na zatrudnienie.

Zupełnie nowy rozdział w historii umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego, w tym projektów mobilności edukacyjnej studentów, otworzył rok 2020. Przyjmuje się, że epidemia wywołana przez koronawirusa SARS-CoV-2 rozpoczęła się 17 listopada 2019 roku w mieście Wuhan w prowincji Hubei w środkowych Chinach. Cztery miesiące później 11 marca 2020 roku Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła stan pandemii COVID-19 (WHO, 2020). W tym trudnym czasie na uczelniach spoczęła odpowiedzialność za zapewnienie ciągłości zajęć oraz bezpieczeństwa i niezbędnej pomocy studentom zagranicznym. Wraz z eskalacją wirusa nastąpił wzrost liczby studentów rezygnujących z pobytu w uczelniach zagranicznych bądź zmieniających swoje zamiary odnośnie kształcenia za granicą. Uczelnie stanęły w obliczu bezprecedensowych wyzwań związanych z przeciwstawieniem się negatywnym skutkom spowodowanym pandemią.

INTERNACJONALIZACJA W TRYBIE ZDALNYM – NOWE UWARUNKOWANIA

Nadzwyczajna sytuacja wywołana przez pandemię wymusiła wprowadzenie przez rządy większości krajów na świecie wielu ograniczeń, jak izolacja i zachowanie dystansu społecznego, zamknięcie granic państwowych, zakaz zgromadzeń i przemieszczania się czy ograniczenia w handlu i usługach. W szczególnie trudnej i niepewnej sytuacji znaleźli się studenci zagraniczni, których pandemia zastała daleko od kraju pochodzenia.

Według raportu ESN opublikowanego w kwietniu 2020 roku (badania ankietowe przeprowadzone w dniach 19–30 marca) odsetek studentów, którzy tuż po ogłoszeniu przez WHO stanu pandemii pozostali w kraju tymczasowego pobytu (41,8%) i studentów, którzy zdecydowali się na powrót do domu (40%) były wyrównane (Gabriels, Benke-Aberg, 2020). Władze uniwersytetów zostały zobligowane do zagwarantowania środków bezpieczeństwa na terenie kampusów, a uczelniane biura ds. współpracy międzynarodowej stanęły przed wyzwaniem organizacji podróży studentów zagranicznych do ich ojczystych krajów oraz opracowania dyspozycji dla własnych studentów decydujących się na przerwanie udziału w wymianie.

Jak wynika z raportu QS (maj 2020) od lutego do maja 2020 roku nastąpił wzrost liczby studentów zagranicznych, którzy zmienili swoje zamiary dotyczące kształcenia za granicą. Podczas gdy w lutym niespełna jedna trzecia respondentów (27%) twierdziła, że ich plany w wyniku pandemii ulegną zmianie, w maju odsetek ten wzrósł ponad dwukrotnie (64%). Decydujący wpływ na zmianę decyzji miało wprowadzenie restrykcji związanych z podróżowaniem, takie jak ograniczenia transportu, zamknięcie granic, odwołanie lotów, a także problemy zdrowotne studentów, w tym stres, poczucie osamotnienia i niepewności, oraz zamknięcie uniwersytetów i przejście w tryb zdalnego kształcenia. Inny aspekt wyeksponowany w badaniu QS dotyczy pogłębienia nierówności między poszczególnymi krajami i grupami studentów. Partycypacja w projektach mobilności jest uwarunkowana względami zawodowymi, zdrowotnymi i rodzinnymi, lecz przede wszystkim zależy od sytuacji ekonomicznej studentów i ich rodzin. W obliczu globalnego kryzysu finansowego można spodziewać się, że takie europejskie programy stypendialne, jak Erasmus+ nie pokryją znacznej części kosztów wyjazdu i utrzymania poza krajem stałego zamieszkania. W tej sytuacji dostęp do uniwersytetów – co więcej uczestnictwo w międzynarodowych programach mobilności przez studentów ze środowisk defaworyzowanych – będzie jeszcze bardziej utrudniony. Ponadto pochodzenie studentów z różnych krajów, często także różnych stref czasowych, będzie wymagać rozwiązania kwestii stricte technicznych dotyczących planowania zajęć w czasie rzeczywistym i dostosowania infrastruktury informatycznej.

Autorzy raportu pt. *The impact of the Covid-19 crisis on university funding in Europe. Lessons learnt from the 2008 global financial crisis* zwracają uwagę na analogię między kryzysem ekonomicznym z lat 2007–2009 a dekonjunkcją, u progu której – jak wiele na to wskazuje – właśnie stoimy (Estermann, Bennetot Pruvot, Kupriyanova, Stoyanova, 2020). Zdaniem ekspertów European University Association pandemia COVID-19 będzie miała długotrwały wpływ na europejską gospodarkę i społeczeństwo. W związku ze znacznym spadkiem PKB zmienia się źródła finansowania szkolnictwa wyższego, co z kolei wpłynie na wszystkie obszary funkcjonowania uczelni, w tym kształcenie, badania naukowe i infrastrukturę. Skutkiem recesji gospodarczej będzie obniżenie wydatków na edukację, co zaszkodzi szczególnie tym uczelniom, których dochód jest uzależniony od kondycji gospodarek narodowych. Spadek liczby studentów zagranicznych odczują również uczelnie, które świadczą odpłatne usługi edukacyjne i pobierają czesne od studentów zagranicznych, jak w przypadku uczelni brytyjskich.

Aspekt, który wyłania się we wszystkich analizowanych raportach, dotyczy internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w rzeczywistości wirtualnej i tworzenia interaktywnej przestrzeni edukacyjnej. Badacze podejmują próbę odpowiedzi na pilne pytania związane z przyszłością projektów mobilnych: w jaki sposób zrekomensować brak interakcji międzyludzkich i umożliwić studentom rozwój kompetencji kształtowanych dzięki udziałowi w wymianie? Autorzy badań *Flash Eurobarometer – Youth on the move* są zgodni co do kwestii, że prócz znajomości języków obcych, beneficjenci projektów typu Erasmus kształtują w sobie zdolność adaptacji do nowych sytuacji, w tym obycie w środowisku odmiennym językowo i kulturowo oraz większą świadomość różnic kulturowych (Gallup Organisation, 2011, s. 36). Uczelnie muszą więc poszukiwać substytucji ograniczonej mobilności i sposobów umożliwienia rozwoju choć części kompetencji miękkich studentom, którzy nie przekroczą ich progu. Rozwiązaniem zaproponowanym przez stowarzyszenie Young European Research Universities Network (YERUN) jest organizowanie dodatkowych aktywności online dla studentów zagranicznych i lokalnych. Wśród przykładowych inicjatyw warto wskazać wirtualne kawiarnie, warsztaty i szkolenia o tematyce międzykulturowej, programy mentoringowe i powitalne, a także propozycje angażowania się przez studentów w działania wolontariackie, np. jako native-speakerzy w lokalnych szkołach oraz zachęcanie ich do dzielenia się swoimi doświadczeniami i refleksjami w mediach społecznościowych (Gomez Recio, Colella, 2020, s. 8).

Przewiduje się, że fizyczna mobilność istniejąca w dotychczasowej formule będzie możliwa najwcześniej w przyszłym roku akademickim. Autorzy raportu Fundacji Edukacyjnej Perspektywy (Siwińska, Łysik 2020, s. 42) wskazują, że przyspieszona w wyniku pandemii transformacja cyfrowa szkolnictwa wyższego wnosi do praktyki umiędzynarodowienia nowy wymiar konkurencyjności uczelni.

„Nauczanie zdalne – pozornie proste i ułatwiające uczelniom obsługę studentów obcokrajowców – jest zarazem pułapką, dla niektórych bardzo groźną, a nawet zabójczą”. Po pierwsze wymaga zmiany całego systemu administracyjnego i przeznaczenia dodatkowych funduszy na rozwój infrastruktury cyfrowej i szkoleń kadry. Ponadto brak ograniczeń czasowych i geograficznych, egalitarny charakter uczestnictwa i dostępność oferty naukowo-dydaktycznej będzie stanowić zagrożenie dla uczelni o niskim prestiżu międzynarodowym i „pozycji rynkowej” dyplomu absolwentów. W rezultacie uczelnie o zasięgu regionalnym mogą rezygnować ze swojej międzynarodowej ekspansji na rzecz odbudowywania własnego potencjału.

NOWY WYMIAR UMIEJZYNARODOWIENIA – PERSPEKTYWY ROZWOJU

Uczelnie, które chcą uczestniczyć w europejskiej czy światowej przestrzeni edukacyjnej i naukowej, są zmuszone do poszukiwania nowych płaszczyzn rozwoju i form współpracy międzynarodowej. Proces dostosowywania się do zmiennych uwarunkowań wymaga nieustannej weryfikacji, a często także reorganizacji pewnych obszarów funkcjonowania uczelni. W kreowaniu otwartej edukacji i wytyczaniu kierunków rozwoju szkolnictwa wyższego coraz większą rolę odgrywają technologie informacyjno-komunikacyjne. Rozwój cyfryzacji stwarza możliwości kształtowania innowacyjnych form umiędzynarodowienia uczelni. W szczególności dotyczy to modernizacji tradycyjnych sposobów uczenia się i nauczania oraz promocji uczelni, a także jej oferty edukacyjnej.

Mobilność fizyczna stanowi kluczową formę internacjonalizacji szkolnictwa wyższego i jest uważana za podstawowy sposób zdobywania kompetencji międzynarodowych i międzykulturowych przez uczestników wymiany. Kryzys wywołany pandemią COVID-19 spowodował pilną potrzebę znalezienia nowej formuły dla internacjonalizacji prowadzonej w przestrzeni wirtualnej. Jest to „awaryjny tryb nauki”, czas, w którym uczelnie poszukują substytucji ograniczonej mobilności. Stworzenie interaktywnej przestrzeni edukacyjnej nie zastępuje realnej partycypacji w środowisku wielokulturowym i ogranicza możliwości budowania międzynarodowej społeczności akademickiej.

Nowe uwarunkowania wymagają od władz uczelni i całego środowiska akademickiego elastyczności, identyfikowania potrzeb, szans i ograniczeń oraz wymiany doświadczeń. Nie słabną wysiłki większości uczelni na świecie ukierunkowane na poszukiwanie efektywnych rozwiązań, by zniwelować skutki kryzysu i przystosować się do funkcjonowania w nowych warunkach. Na podstawie analizowanych raportów można wskazać wysoce prawdopodobne kierunki zmian strategii

umiejzynarodowienia uczelni wyższych, w szczególności aspektów dotyczących projektów mobilności edukacyjnej studentów.

Po pierwsze duży spadek liczby międzynarodowych studentów i naukowców na całym świecie spowoduje konieczność wdrożenia nowych form mobilności z ukierunkowaniem na wyjazdy krótkoterminowe trwające od kilku tygodni do dwóch miesięcy.

Mniejsze zainteresowanie wyjazdami edukacyjnymi za granicę wymusi również rewizję strategii promocji mobilności, a także wzmocnienie monitoringu i działań zorientowanych na organizację pobytu studentów za granicą, by zapewnić im poczucie bezpieczeństwa i komfortu.

Inny kierunek zmian wiąże się z dostrzeżeniem możliwości oferowanych przez nowoczesne technologie, co w rezultacie spowoduje ich stałą aplikację do praktyki dydaktycznej. Prawdopodobnie dominującą formułą współpracy międzynarodowej będzie wariant mieszany. Chociaż nadal mało prawdopodobne jest, aby wirtualne lub cyfrowe metody uczenia się i nauczania zastąpiły tradycyjne, to niewątpliwie ich rola w procesie kształcenia zyska na znaczeniu. Część aktywności może zostać na stałe przeniesiona do rzeczywistości wirtualnej, jak choćby działania premobilnościowe (kursy intensywne, szkoły letnie i zimowe) czy mentoringowe (wirtualne kawiarnie).

Ponadto w najbliższej przyszłości uczelnie będą musiały poświęcić więcej czasu, wysiłku i funduszy na szkolenia w zakresie nowoczesnych technologii, którymi powinni zostać objęci pracownicy akademicki, personel administracyjny oraz studenci. Oprócz praktycznego wykorzystania metod kształcenia na odległość ważnym komponentem szkoleń będzie przygotowanie w zakresie ochrony i bezpieczeństwa danych osobowych w Sieci.

Każdy kryzys stanowi potencjalne źródło inspiracji i motywacji, daje szansę na usprawnienie sposobów działania, by w przyszłości łatwiej radzić sobie w trudnych sytuacjach. Rzeczywistość „post-pandemiczna” będzie nowym otwarciem dla internacjonalizacji uczelni i szansą (od)budowania międzynarodowych relacji na nowych płaszczyznach przy wykorzystaniu innowacyjnych metod i narzędzi, które mogą przyczynić się do podniesienia jakości współpracy, a nie do jej ograniczenia.

LITERATURA

- Baron, B. (1993). The politics of academic mobility in Western Europe. *Higher Education Policy*, 6, 3, 50–54. DOI: <https://doi.org/10.1057/hep.1993.40>
- Choudaha, R. (2017). Three waves of international student mobility (1999–2020). *Studies Higher Education*, 42, 5, March, 825–832. DOI: <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1293872>

- Estermann, T., Bennetot Pruvot, E., Kupriyanova, V., Stoyanova, H. (2020). *The impact of the Covid-19 crisis on university funding in Europe. Lessons learnt from the 2008 global financial crisis*. Brussels: European University Association, źródło: https://eua.eu/downloads/publications/eua%20briefing_the%20impact%20of%20the%20covid-19%20crisis%20on%20university%20funding%20in%20europe.pdf [dostęp: 9.12.2020].
- Gabriels, W., Benke-Aberg, R. (2020). *Student Exchanges in Times of Crisis – Research report on the impact of COVID-19 on student exchanges in Europe*. Erasmus Student Network AISBL, źródło: https://esn.org/sites/default/files/news/student_exchanges_in_times_of_crisis_-_esn_research_report_april_2020.pdf [dostęp: 9.12.2020].
- Gallup Organization (2011). *Youth on the move. Analytical report*. Brussels, źródło: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_319b_en.pdf [dostęp: 9.12.2020]
- Gomez Recio, S., Colella, Ch. (2020). *The world of higher education after Covid-19. How Covid-19 has affected young universities*. YERUN: czerwiec, źródło: <https://www.yerun.eu/wp-content/uploads/2020/07/YERUN-Covid-VFinal-OnlineSpread.pdf> [dostęp: 9.12.2020].
- QS [Quacquarelli Symonds] (2020). *Impact of the Coronavirus on Prospective International Students*. London, may, źródło: <https://www.qs.com/portfolio-items/the-impact-of-the-coronavirus-on-prospective-international-students/> [dostęp: 9.12.2020].
- Richters, E., Teichler, U. (2006). Student mobility data: current methodological issues and future prospects. W: M. Kelo. U. Teichler. B. Wächter (red.). *Eurodata. Student mobility in European higher education* (s. 78–95). Bonn: Lemmens Verlags- & Mediengesellschaft mbH, źródło: https://www.lemmens.de/dateien/medien/buecher-ebooks/aca/2006_eurodata_student_mobility_in_european_higher_education.pdf [dostęp: 9.12.2020].
- Siwińska, B., Łysik, J. (2020). *Internacjonalizacja w czasach pandemii. Wpływ Covid-19 na studentów zagranicznych w Polsce i rekrutację na studia w roku akademickim 2020/2021*, Warszawa: Fundacja Edukacyjna Perspektywy czerwiec, źródło: https://www.krasp.org.pl/resources/upload/Inne_dokumenty_KRASP/Koronawirus-Kominikaty/Raport-umiedzynarodowienie-w-czasie-pandemii-Perspektywy.pdf [dostęp: 9.12.2020].
- The Bologna Declaration of 19 June 1999 (1999). *Joint declaration of the European Ministers of Education*, źródło: https://www.eurashe.eu/library/bologna_1999_bologna-declaration-pdf/ [dostęp: 9.12.2020].
- UNESCO [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization] (2020). *Covid-19 school closures around the world will hit girls hardest*, źródło: <https://en.unesco.org/news/covid-19-school-closures-around-world-will-hit-girls-hardest> [dostęp: 9.12.2020].

WHO [World Health Organization], *Virtual press conference on COVID-19*, 11.03.2020, źródło: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/transcripts/who-audio-emergencies-coronavirus-press-conference-full-and-final-11mar2020.pdf?sfvrsn=cb432bb3_2 [dostęp: 9.12.2020].

REMOTE INTERNATIONALIZATION? EDUCATIONAL MOBILITY OF STUDENTS IN THE TIME OF CHANGES

Abstract: Introduction: Internationalization is one of the key indicators of the development of higher education, and at the same time an area of university functioning, which, as a result of the global health crisis, experiences significant restrictions. As the spread of the virus escalates, universities around the world are facing unprecedented challenges in finding a new formula for internationalization in virtual space. The less interest in international mobility as a key form of internationalization, and the accelerated, sudden digital transformation of higher education necessitate a revision of the university's strategy. **Purpose:** The text presents a summary of the latest data from European research results on the impact of COVID-19 on internationalization strategies, with particular emphasis on international student mobility. The aim of the article is to outline the direct consequences of the pandemic for international student mobility and ways of adapting the academic community to these changes. **State of knowledge:** On the basis of the analyzed reports, it is possible to indicate highly probable directions of changes in the short- and long-term internationalization strategies of universities, in particular the aspects related to student learning mobility projects. The researched sources contain forecasts and recommendations aimed at searching for effective solutions to overcome the effects of the crisis and to adapt to functioning in new conditions. **Summary:** The creation of an interactive educational space does not compensate potential participants of international exchanges for exchanging experiences and developing specific competences. The restrictions introduced have a strong impact on the global image of higher education. These experiences may weaken or, paradoxically, strengthen the international activity of universities and show new perspectives for building the university's potential in the international space.

Keywords: internationalization, educational mobility of students, higher education, global health crisis, COVID-19 pandemic